

ANALELE ȘTIINȚIFICE ALE UNIVERSITĂȚII „AL.I.CUZA” IAȘI
Tomul LIII, Științe Juridice, 2007

**MODIFICAREA COMPETENȚEI INTERNAȚIONALE A
INSTANȚELOR ROMÂNE ÎN MATERIA DIVORȚULUI ȘI A
ANULĂRII CĂSĂTORIEI ÎN RELAȚIILE ROMÂNIEI CU
REPUBLICA CEHĂ**

COSMIN DARIESCU

După prăbușirea regimului comunist, în decembrie 1989, România a încercat să adapteze noilor realități sociale și politice relațiile de asistență juridică civilă și penală pe care le întreținea cu statele vecine. O etapă importantă în cadrul acestui proces de reformă a asistenței juridice internaționale acordate de România a constituit-o ratificarea *Tratatului dintre România și Republica Cehă privind asistența juridică în materie civilă* (București, 11 iulie 1994) prin Legea nr. 44/27 mai 1995 (publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 106 din 31 mai 1995). Acest tratat înlocuia, în materia asistenței juridice în cauzele civile și familiale, *Tratatul dintre R.P. Română și Republica Cehoslovacă privind asistența juridică în cauzele civile, familiale și penale* încheiat la Praga, la 25 octombrie 1958.

Lucrarea de față își propune să atragă atenția asupra abrogării și înlocuirii normelor de competență internațională în materia divorțului și a nulității căsătoriei prevăzute de tratatul de asistență juridică din 1994, în contextul integrării celor două state-părți în Uniunea Europeană.

**I. Normele de competență internațională din articolele 28 și 29 ale
*Tratatului din 11 iulie 1994 între România și Republica Cehă privind
asistența juridică în materie civilă***

Art. 28 din tratat stabilește, prin intermediul a două paragrafe, normele conflictuale și de competență internațională uniforme în materia divorțului. Potrivit primului paragraf, „dacă ambii soți au cetățenia unei părți contractante [deci, cetățenie română sau cehă-n.a.] și locuiesc, la data introducerii acțiunii de divorț, pe teritoriul celeilalte părți contractante”, divorțul va fi guvernat de legea părții contractante ai cărei cetățeni sunt. Competența jurisdicțională aparține instanțelor ambelor părți contractante. Conform celui de-al doilea paragraf, dacă la data introducerii acțiunii de divorț, soții au cetățenii diferite (unul, cetățenia română și celălalt, cetățenia cehă) și dacă locuiesc, fie ambii pe teritoriul

aceleiași părți contractante, fie separat, fiecare pe teritoriul unei părți contractante, atunci competența soluționării divorțului aparține atât instanțelor române cât și celor cehe. În această situație, divorțul va fi guvernat de dreptul material al instanței sesizate cu acțiunea de divorț (*lex fori*).

Art.29 din tratat își propune să soluționeze conflictele de legi și de competență în materia nulității căsătoriei. Conform paragrafului 1, constatarea nulității căsătoriei sau anularea căsătoriei vor fi guvernate de legea părții contractante care reglementează, potrivit art. 26 din tratat, încheierea căsătoriei. Aliniatul al doilea dispune ca normele de competență internațională prevăzute de art. 28 din tratat să se aplice în mod corespunzător și în cazul constatării nulității căsătoriei ori al anulării acesteia.

Întrucât articolele 28 și 29 din tratat conferă competență jurisdicțională în materie de divorț și de nulitate a căsătoriei instanțelor ambelor părți-contractante, situațiile de litispendență în aceste domenii ar putea fi frecvente. Tratatul încearcă să rezolve aceste situații prin intermediul literei d a art. 53 (articol intitulat „Condițiile recunoașterii și executării hotărârilor”). Potrivit acestei litere, hotărârile de divorț (sau cu privire la nulitatea căsătoriei), pronunțate de instanțele unei părți contractante, nu vor fi recunoscute și executate pe teritoriul celeilalte părți contractante dacă instanțele acesteia din urmă au pronunțat, în prealabil, o hotărâre cu același obiect, între aceiași soți, sau dacă judecă o acțiune de divorț sau cu privire la nulitatea căsătoriei între aceiași soți, acțiune introdusă anterior cererii de recunoaștere sau de executare.

II. Normele de competență internațională din articolele 3 și 4 ale Regulamentului (CE) nr.2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003

Pe 1 ianuarie 2007, România a devenit stat-membru al Uniunii Europene, alăturându-se, astfel, Republicii Cehe, membră a acestei organizații internaționale din data de 1 mai 2004. Potrivit dispozițiilor tratatelor de aderare ale celor două țări la Uniunea Europeană, de la data aderării, Republica Cehă și România sunt obligate să respecte dispozițiile tratatelor originare și ale actelor adoptate de instituțiile Uniunii Europene și de Banca Centrală Europeană înainte de aderarea celor două state (a se vedea spre exemplu art. 2 al *Actului privind condițiile de aderare a Republicii Bulgaria și a României și adaptării tratatelor pe care se întemeiază Uniunea Europeană*, parte integrantă a *Tratatului de aderare a Republicii Bulgaria și a României la Uniunea Europeană*, semnat la Luxemburg, la 25 aprilie 2005¹). Instituțiile Uniunii Europene sunt enumerate și

¹ Textul integral al tratatului poate fi consultat la următoarea adresă web:

reglementate în Partea a cincea a *Tratatului de instituire a Comunității Europene* (versiunea consolidată, publicată în Jurnalul Oficial C 325 din 24 decembrie 2002)². Actele pe care le emit aceste instituții și forța lor juridică sunt prezentate în art. 249 al tratatului. Astfel, conform paragrafului întâi al acestui articol, Parlamentul European colaborând cu Consiliul, Consiliul și Comisia vor elabora regulamente și vor emite directive, vor adopta hotărâri, vor face recomandări sau vor da avize. Cel de-al doilea paragraf al articolului 249 prevede că regulamentul va avea aplicare generală și că va fi obligatoriu și direct aplicabil în toate statele membre. Așadar, în temeiul articolului 2 al *Actului privind condițiile de aderare a Republicii Bulgaria și a României...* (care are o formulare identică cu art. 2 al *Actului privind condițiile de aderare la Uniunea Europeană a Republicii Ceha, a Republicii Estonia...etc.*)³ și al articolului 249 al *Tratatului de instituire a Comunității Europene* (versiunea consolidată din 24 decembrie 2002), atât România cât și Republica Cehă sunt obligate să aplice dispozițiile *Regulamentului (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1347/2000*.

Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 (Regulamentul Bruxelles II bis) reprezintă una dintre cele mai importante manifestări ale dreptului de intervenție a Uniunii Europene în materia dreptului internațional privat⁴. Acest regulament își află izvoarele în *Convenția de la*

<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:L:2005:157:SOM:RO:HTML> .

² Textul integral al versiunii consolidate a tratatului poate fi consultat la următoarea adresă web:

<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/12002E/htm/12002E.html> .

³ Textul *Tratatului de aderare a republicii Ceha la U.E.* poate fi consultat la următoarea adresă web:

http://eur-lex.europa.eu/ro/treaties/dat/12003T/word/12003T_TOC.pdf .

⁴ Tendința Consiliului Uniunii Europene de a emite regulamente care să conțină norme de drept internațional privat a fost criticată de profesorul Pierre Mayer pe motiv că articolele 61 lit.c și 65 lit.b din *Tratatul de instituirea Comunității Europene* (versiunea consolidată) îi permit Consiliului doar să promoveze compatibilitatea normelor privind conflictul de legi și de competență și nu să le uniformizeze. A se vedea în acest sens Pierre Mayer, Vincent Heuzé, *Droit international privé*, 8e édition, Montchrestien, Paris, 2004, p.21-22 și 428. Aceeași idee a lipsei de competență a Consiliului în materia uniformizării dreptului internațional privat a fost susținută de circa patruzeci de juriști francezi de marcă (printre care Bertrand Ancel, Bernard Audit, Pierre Mayer etc.) în scrisoarea deschisă adresată Președintelui Franței în ianuarie 2007, scrisoare intitulată *Uniunea Europeană, democrația și statul de drept: scrisoare deschisă adresată de patruzeci de juriști universitari Președintelui Republicii*. Amănunte asupra scrisorii la următoarea adresă web:

<http://www.conflictoflaws.net/2007/jurisdiction/eu/open-letter-to-french-president-on-the-european-intrusion-into-french-private-international-law/> .

Bruxelles din 28 mai 1998 (numită și *Convenția Bruxelles II*) care extindea asupra anumitor litigii familiale *Convenția de la Bruxelles din 27 septembrie 1968 (Bruxelles I)*. Întrucât *Convenția Bruxelles II* nu intrase în vigoare până în 2000, ea a fost transformată, în temeiul art. 65 al *Tratatului de instituire a Comunității Europene* (în redactarea conferită de *Tratatul de la Amsterdam din 1997*), în *Regulamentul (CE) nr. 1347/2000 al Consiliului*. Acest regulament (numit în practică *Regulamentul Bruxelles II*) reglementa conflictele de competență în materiile divorțului, separației de corp, nulității căsătoriei și a răspunderii părintești (dar numai în legătură cu desfacerea sau nulitatea căsătoriei). Abia intrat în vigoare acest regulament a fost abrogat prin *Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 (Bruxelles II bis)* care soluționează, în plus față de *Regulamentul Bruxelles II*, și conflictele de competență în acele litigii privind responsabilitatea parentală care apar independent de desfacerea sau nulitatea căsătoriei⁵. *Regulamentul Bruxelles II bis* a intrat în vigoare, conform art. 72, la 1 august 2004 și se aplică în integralitatea dispozițiilor sale de la 1 martie 2005, în toate statele membre ale U.E. cu excepția Danemarcei. Abia intrat în vigoare, dar înainte de aplicarea sa, *Regulamentul (CE) nr. 2201/2003* a fost modificat prin *Regulamentul (CE) nr. 2116/2004 al Consiliului din 2 decembrie 2004*, prin care s-a introdus, în paragraful 3 al articolului 63 al *Regulamentul (CE) nr. 2201/2003*, mențiunea privind concordatul dintre Malta și Sfântul Scaun și prin care s-a dat o nouă formulare paragrafului 4 al aceluiași articol⁶.

Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 enunță normele de competență internațională uniforme în materie de divorț, de separare de drept și de anulare a căsătoriei în Secțiunea I a Capitolului al II-lea, în articolele 3 (*Competență de fond*), 4 (*Cerere reconvențională*), 5 (*Transformarea separării de drept în divorț*) și 7 (*Competențe reziduale*). Întrucât *separarea de drept a soților* este o instituție juridică necunoscută atât dreptului românesc cât și celui ceh⁷ și întrucât, în litigiile studiate în acest articol, fiecare soț are cetățenia unui stat membru al U.E. (România sau Republica Cehă)⁸, considerăm că singurele

⁵ Yvon Loussouarn, Pierre Bourel, Pascal de Vareilles-Sommières, *Droit international privé*, 8e édition, Éditions Dalloz, Paris, 2004, p. 674 și 645.

⁶ Din păcate, aceste modificări nu au fost preluate și în traducerea în limba română a *Regulamentului (CE) nr. 2201/2003* care poate fi găsită la următoarea adresă web:

http://www.just.ro/rtrv_mc.php?param=cji_civil_ligisla_comunit.

⁷ A se vedea în acest sens răspunsul la întrebarea 4 din documentul *Divorce - Czech Republic* disponibil la următoarea adresă web:

http://ec.europa.eu/civiljustice/divorce/divorce_cze_en.htm#4.

⁸ Se împlinește, astfel, pentru fiecare soț în parte, condiția impusă de art. 6 lit. b din regulament ce are drept rezultat limitarea competenței instanțelor altor state membre U.E. asupra

dispoziții pe baza cărora se pot stabili instanțele competente să soluționeze divorțul sau litigiile privind nulitatea căsătoriei dintre cetățeni români sau cehi sau dintre cetățeni români și cehi sunt cele cuprinse în articolele 3 și 4 ale *Regulamentului (CE) nr. 2201/2003*.

Potrivit articolului 3 paragraful 1, „sunt competente să hotărască în problemele privind divorțul, separarea de drept și anularea căsătoriei instanțele judecătorești din statul membru:

(a) pe teritoriul căruia se află:

- Reședința obișnuită a soților, sau
- Ultima reședință obișnuită a soților în măsura în care unul dintre ei încă locuiește acolo, sau
- Reședința obișnuită a pârâtului, sau
- În caz de cerere comună, reședința obișnuită a unuia dintre soți, sau
- Reședința obișnuită a reclamantului în cazul în care acesta a locuit acolo cel puțin un an imediat înaintea introducerii cererii, sau
- Reședința obișnuită a reclamantului în cazul în care acesta a locuit acolo cel puțin șase luni imediat înaintea introducerii cererii și dacă acesta este fie resortisant al statului membru respectiv, fie, în cazul Regatului Unit și al Irlandei, își are „domiciliul” în acel loc;

(b) de cetățenie a celor doi soți sau, în cazul Regatului Unit și al Irlandei, statul „domiciliului” comun.”

Paragraful 2 al art. 3 din *Regulamentul (CE) nr. 2201/2003*, se ocupă de calificarea noțiunii de domiciliu din aliniatul precedent. Acest termen va fi interpretat în sensul sistemelor de drept ale Regatului Unit și Irlandei.

Atât *Ghidul practic pentru aplicarea noului Regulament Bruxelles II⁹* cât și doctrina internațională¹⁰ subliniază *caracterul alternativ* al criteriilor de competență enumerate de art. 3 al regulamentului și *lipsa oricărei prevalențe a vreunui* asupra celorlalte. Ele trebuie să fie aplicate „într-un mod necumulativ

soțului respectiv, în materie matrimonială, doar la situațiile descrise în art. 3,4 și 5 din regulament. Totodată nu sunt îndeplinite condițiile cerute pentru aplicarea dispozițiilor celor două paragrafe ale art. 7 din regulament, paragrafe ce întemeiază competența în materie matrimonială a instanțelor unui stat membru al U.E pe normele de competență stabilite de legislația internă a acestuia.

⁹ Acest ghid, alcătuit de departamentele Comisiei, după consultarea Rețelei Europene Judiciare în Materie Civilă și Comercială, poate fi consultat la următoarele adrese web:

http://ec.europa.eu/civiljustice/divorce/parental_resp_ec_vdm_en.pdf (versiunea engleză) și

http://www.just.ro/rtrv_mc.php?param=cji_civil_ligisla_comunit (traducerea românească).

¹⁰ C.M.V. Clarkson și Jonathan Hill, *The Conflict of Laws*. Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 2006, p.327, Pierre Mayer, Vincent Heuzé, *Op.cit.*, pp.428-429, Yvon Loussouarn, Pierre Bourel, Pascal de Vareilles-Sommières, *op.cit.*, p. 675.

și fără nici o ierarhie între ele” și constituie „o listă exhaustivă și definitivă”¹¹. În opinia specialiștilor, omisiunea ierarhizării criteriilor de competență constituie punctul slab al *Regulamentului (CE) nr. 2201/2003* (slăbiciune moștenită de la *Convenția Bruxelles II* din 1998, prin intermediul *Regulamentului (CE) nr. 1347/2000*). Aceasta, deoarece sistemul, propus de *Regulamentul (CE) nr. 2201/2003*, pentru soluționarea conflictelor de competență în materiile divorțului, separării legale și nulității căsătoriei, se dovedește în practică prea complicat, inflexibil (nefiind permisă desemnarea instanței competente printr-o înțelegere) și generator al unei autentice întreceri între soți pentru sesizarea instanței celei mai avantajoase sub aspectul dreptului internațional privat aplicabil¹².

Încercând să rezumăm dispozițiile art.3 paragraful 1 al *Regulamentului (CE) nr. 2201/2003*, ținând cont de lipsa de ierarhie existentă între criteriile de competență enunțate și de caracterul lor alternativ, putem afirma că sunt competente să judece litigiile privind divorțul, separarea legală și anularea căsătoriei fie instanțele statului membru al Uniunii Europene pe teritoriul căruia soții își au reședința obișnuită, fie instanțele statului membru al U.E. a cărui cetățenie o au ambii soți. Dacă, la momentul introducerii acțiunii, soții nu își au reședința obișnuită pe teritoriul aceluiași stat membru, atunci vor fi competente fie instanțele statului membru al U.E. a cărui cetățenie o au ambii soți, fie instanțele statului membru pe teritoriul căruia se găsește:

- a) Fie ultima reședință obișnuită comună (sub condiția ca unul dintre ei să mai locuiască acolo);
- b) Fie reședința obișnuită a oricăruia dintre soți (în caz de cerere comună);
- c) Fie reședința obișnuită a pârâtului;
- d) Fie reședința obișnuită a reclamantului (sub condiția ca reședința obișnuită să aibă o vechime de cel puțin un an până la data introducerii acțiunii, această durată reducându-se la șase luni, pentru reclamantul cetățean al statului de reședință)¹³.

Conform art. 4 al *Regulamentului (CE) nr.2201/2003*, instanța competentă potrivit art. 3 este, de asemenea competentă să judece și cererea reconvențională.

¹¹ Allegria Borrás, *Rapport explicatif relatif à la convention établie sur la base de l'article K.3 du Traité sur l'Union Européenne concernant la compétence, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière matrimoniale*, p. 38. Raport disponibil la următoarea adresă web: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/fr/oj/1998/c_221/c_22119980716fr00270064.pdf

¹² Nigel Lowe și Gillian Douglas. *Bromley's Family Law*. Tenth Edition. Oxford University Press, Oxford, 2007, p. 33-34 și Pierre Mayer, Vincent Heuzé, *op.cit.*, p. 429.

¹³ Pierre Mayer, Vincent Heuzé, *op.cit.*, p. 428-429.

Art. 6 al *Regulamentului (CE) nr. 2201/2003* subliniază *caracterul exclusiv al competențelor prevăzute de articolele 3, 4 și 5*. Astfel, un soț care, fie are reședința obișnuită pe teritoriul unui stat membru al U.E., fie este cetățean al unui stat membru (respectiv „domiciliat” în Regatul Unit și în Irlanda) nu poate fi chemat în judecată în fața instanțelor judecătorești dintr-un alt stat membru decât în temeiul articolelor 3, 4 și 5. Având în vedere trimiterea la art. 3 al aceluiași regulament, articol care instituie o *competență alternativă* între instanțele statului de cetățenie comună a soților și instanțele statului unde se află reședința obișnuită a soților, considerăm că denumirea marginală a art. 6 a fost aleasă în mod greșit. Cum poate fi exclusivă competența instanțelor statului unde se află reședința obișnuită a soților cu aceeași cetățenie, atât timp cât, potrivit art. 3 al regulamentului, și instanțele statului de cetățenie al soților sunt competente să judece aceleași litigii de divorț, separare legală ori de anulare a căsătoriei? De fapt, textul art. 6 al regulamentului consacră prioritatea normelor de competență internațională din articolele 3, 4 și 5 din același regulament asupra oricăror altor norme de competență internațională conținute de izvoarele juridice formale interne (ale fiecărui stat membru al U.E.). Această afirmație este susținută și de conținutul art. 7 din regulament care prevede situațiile în care competența internațională în materie matrimonială este stabilită în temeiul dispozițiilor legislației interne a unui stat membru al U.E. În opinia noastră, norma juridică de la art. 6 ar fi trebuit să poarte denumirea marginală de ”Primatul competențelor prevăzute la articolele 3, 4 și 5” sau pe aceea de „Prioritatea absolută a competențelor prevăzute la articolele 3, 4 și 5”.

Potrivit art. 17 din regulament, atunci când instanța judecătorească dintr-un stat membru este sesizată cu o cauză pentru care nu este competentă în temeiul regulamentului este obligată să se declare, din oficiu, incompetentă.

Articolul 19 al *Regulamentului (CE) nr. 2201/2003* reglementează *chestiunile litispendenței și acțiunilor conexe*. Conform paragrafului 1, dacă se introduc cereri de divorț, de separare de drept sau de anulare a căsătoriei între aceleași părți în fața unor instanțe judecătorești din state membre diferite, instanța sesizată în al doilea rând suspendă din oficiu procedura până când se stabilește competența primei instanțe sesizate. Paragraful 3 obligă instanța sesizată în al doilea rând să își decline competența în favoarea primei instanțe sesizate, dacă aceasta s-a declarat competentă. Partea care a sesizat cea de-a doua instanță are dreptul, în acest caz, să introducă respectiva acțiune la prima instanță.

Articolul 59 din *Regulamentul (CE) nr. 2201/2003* clarifică *relația acestui act normativ cu alte instrumente juridice*. Conform paragrafului 1, fără a aduce atingere articolelor 60, 63, 64 și paragrafului 2 din prezentul articol (care

amintesc de anumite convenții multilaterale privind protecția minorilor, încredințarea lor și responsabilitatea parentală, recunoașterea hotărârilor de divorț sau a celor privind validitatea căsătoriei, de tratatele cu Sfântul Scaun și de Convenția scandinavă din 6 februarie 1931), prezentul regulament înlocuiește, pentru statele membre, convențiile existente la data intrării în vigoare a prezentului regulament, care au fost încheiate între două sau mai multe state membre și care se referă la materiile reglementate de prezentul regulament. Cu alte cuvinte, normele de competență internațională în materia divorțului, a separării legale și a anulării căsătoriei prevăzute de articolele 3, 4, 5, 7 din Regulament înlocuiesc, de pe 1 martie 2005, normele de competență internațională uniforme în aceeași materie convenite de statele membre ale U.E. (mai puțin Danemarca) în tratatele de asistență juridică și în alte tratate care nu sunt enumerate în articolele 59 alin.2, 60, 63 și 64 din același regulament. Întrucât, la 1 martie 2005, România nu era membră a Uniunii Europene, normele de competență internațională din articolele 3 și 4¹⁴ ale Regulamentului (CE) nr. 2201/2003 au înlocuit, în relațiile dintre Republica Cehă și România, regulile de competență din articolele 28 și 29 ale Tratatului dintre România și Republica Cehă privind asistența juridică în materie civilă (București, 11 iulie 1994), începând cu data de 1 ianuarie 2007 (dată de la care România a devenit membră a U.E, conform Tratatului de aderare a Bulgariei și României la Uniunea Europeană).

Întrucât *Regulamentul (CE) nr. 2201/2003*, în versiunea actuală, nu conține norme conflictuale uniforme în materia divorțului, separației legale sau anulării căsătoriei, normele conflictuale enunțate în articolele 28 și 29 din tratatul de asistență juridică își păstrează validitatea și după 1 ianuarie 2007, în relațiile României cu Republica Cehă.

În vreme ce normele de competență internațională din articolele 3 și 4 ale *Regulamentului (CE) nr. 2201/2003* au o fost concepute pentru a se aplica tuturor statelor membre ale U.E. (cu excepția Danemarcei) și tuturor situațiilor ce pot apărea în litigiile privind divorțul, separarea legală și anularea căsătoriei, regulile de competență internațională din articolele 28 și 29 ale *Tratatului dintre România și Republica Cehă privind asistența juridică în materie civilă (București, 11 iulie 1994)* erau valabile doar în anumite condiții descrise în ipotezele celor două paragrafe ale art. 28 (ipoteze comune atât pentru normele conflictuale, încă în vigoare cât și pentru cele de competență internațională, în prezent, abrogate). De aceea, în relațiile dintre România și Republica Cehă,

¹⁴ A se vedea mai sus justificarea neaplicării articolelor 5 și 7 din *Regulamentul (CE) nr. 2201/2003* în litigiile dintre soții cetățeni români sau cehi sau dintre un soț român și unul ceh.

normele de competență internațională din articolele 3 și 4 ale regulamentului se vor adapta condițiilor descrise în ipotezele paragrafelor articolului 28 din tratatul de asistență juridică. În cele ce urmează vom studia modul în care normele de competență internațională comunitare se adaptează pentru a înlocui normele de competență internațională uniforme stabilite în articolele 28 și 29 din tratat.

III. Noua competență internațională a instanțelor române în materia divorțului și a anulării căsătoriei, în relațiile României cu Republica Cehă

Așa cum s-a arătat la punctul I al prezentei lucrări, potrivit art. 28 paragraf 1 din *Traatul dintre România și Republica Cehă privind asistența juridică în materie civilă (București, 11 iulie 1994)*, dacă ambii soți aveau cetățenia unei părți contractante dar locuiau, la data introducerii cererii de divorț, pe teritoriul celeilalte părți contractante, instanțele ambelor părți contractante erau competente să judece respectivul divorț. Conform paragrafului 2 al art. 28 din tratat, dacă soții (la data introducerii acțiunii de divorț) aveau fiecare cetățenia unei părți contractante și locuiau fie, ambii, pe teritoriul aceleiași părți contractante, fie, separat, fiecare pe teritoriul unei părți contractante, atunci instanțele ambelor părți contractante erau competente să judece divorțul.

Aplicând dispozițiile art. 3 al *Regulamentului (CE) nr. 2201/2003* condițiilor concrete descrise în cele două paragrafe ale art. 28 din tratat, obținem următoarele trei reguli de competență internațională în materia divorțului aplicabile în relațiile României cu Republica Cehă:

dacă ambii soți au cetățenia română sau cetățenia cehă dar locuiesc pe teritoriul celeilalte părți contractante (la data introducerii cererii de divorț), atunci vor fi competente să judece divorțul fie instanțele părții contractante pe teritoriul căreia se află reședința obișnuită a soților, fie instanțele părții contractante căreia îi aparțin soții prin cetățenia comună;

dacă soții au cetățenii diferite (unul, română, celalalt, cehă) și dacă la momentul introducerii cererii de divorț locuiesc împreună pe teritoriul aceleiași părți contractante, atunci vor fi competente să judece divorțul instanțele părții contractante pe teritoriul căreia este situată reședința obișnuită a soților;

dacă soții au cetățenii diferite (unul, română, celalalt, cehă) și dacă, la momentul introducerii cererii de divorț, locuiesc fiecare pe teritoriul uneia din cele două părți contractante, atunci vor fi competente să judece divorțul instanțele părții contractante pe teritoriul căreia se află: fie ultima reședință obișnuită comună a soților (dacă unul din ei o mai locuiește încă), fie reședința obișnuită a soțului pârât, fie reședința obișnuită a reclamantului (dacă acesta a locuit acolo cel puțin un an imediat înainte de a introduce cererea sau șase luni,

dacă reclamantul este cetățean al acelei părți contractante), fie reședința obișnuită a oricărui dintre soți (în caz de cerere comună de divorț).

Comparând regulile de competență de mai sus cu cele înscrise în cele două paragrafe ale art. 28 din tratat, se observă că rezultate identice cu vechile soluții uniforme ale conflictelor de competență dintre instanțele cehe și cele române în materia divorțului se obțin, astăzi, doar în două cazuri: în cel al soților cu cetățenia comună a unei părți contractante dar care locuiesc pe teritoriul celeilalte părți contractante (prevăzut de paragraful 1 al art. 28 din tratat) și în cazul divorțului dintre soții cu cetățenii diferite care locuiesc separat, fiecare pe teritoriul uneia dintre părțile contractante (situație descrisă în ipoteza paragrafului 2 al art. 28). În situația divorțului dintre soții cu cetățenii diferite și care locuiesc pe teritoriul aceleiași părți contractante, noua soluție a conflictului de jurisdicții va fi diferită de cea propusă în dispoziția paragrafului 2 al art. 28 din tratat, în sensul că numai instanțele unei părți contractante vor fi competente să soluționeze divorțul (parte contractantă individualizată prin situarea reședinței obișnuite a soților).

Întrucât, conform paragrafului 2 al art. 29 din *Tratatul dintre România și Republica Cehă privind asistența juridică în materie civilă (București, 11 iulie 1994)*, regulile de competență internațională din art. 28 se aplică corespunzător și litigiilor privind constatarea nulității sau anulării căsătoriei, rezultă că normele din art. 3 al *Regulamentului (CE) nr. 2201/2003*, așa cum au fost acestea adaptate mai sus condițiilor din ipotezele celor două paragrafe ale art. 28 din tratat, vor desemna instanțele competente să soluționeze și litigiile privind constatarea sau declararea nulității căsătoriei unor cetățeni români sau cehi sau dintre un cetățean român și un ceh.

Potrivit art.4 al *Regulamentului (CE) nr. 2201/2003*, instanțele române sau cehe, desemnate competente să judece divorțul sau constatarea sau declararea nulității căsătoriei (conform dispozițiilor art. 3 al *Regulamentului (CE) nr. 2201/2003*, așa cum au fost acestea adaptate mai sus condițiilor din ipotezele celor două paragrafe ale art. 28 din tratatul de asistență juridică) sunt competente să judece și cererea reconvențională.

Reamintim că potrivit art. 6 al *Regulamentului (CE) nr. 2201/2003*, soțul cetățean ceh sau cetățean român, aflat într-una din ipostazele descrise în cele două paragrafe ale art. 28 din *Tratatul dintre România și Republica Cehă privind asistența juridică în materie civilă (București, 11 iulie 1994)*, poate fi chemat în judecată (în litigii privind divorțul sau nulitatea căsătoriei) în fața instanțelor dintr-un alt stat membru al U.E., doar în temeiul normelor de competență internațională deduse mai sus, prin adaptarea dispozițiilor art. 3 al regulamentului menționat la condițiile prevăzute în art. 28 al tratatului de

asistență juridică. În caz de litispendență, instanța sesizată în al doilea rând suspendă, din oficiu, procedura până când instanța sesizată prima își declară competența. După aceea, instanța sesizată în al doilea rând își declină competența în favoarea celei sesizate în primul rând (art. 19 din *Regulament (CE) nr. 2201/2003*).

Așadar, începând cu 1 ianuarie 2007, în relațiile României cu Republica Cehă, instanțele române vor fi competente să judece divorțurile și cererile de constatare a nulității căsătoriei sau de anulare a căsătoriei dacă:

1) ambii soți sunt cetățeni români și locuiesc în Republica Cehă sau sunt cetățeni cehi și locuiesc în România (la data introducerii acțiunii de divorț);

2) soții au cetățenii diferite (unul cetățenie română, celălalt cetățenie cehă) și locuiesc amândoi pe teritoriul României (la data introducerii acțiunii de divorț);

3) soții au cetățenii diferite și locuiesc separat (la data introducerii acțiunii de divorț), unul în Republica Cehă și celălalt în România, dar pe teritoriul României se află:

a) ultima reședință obișnuită comună a soților sau

b) reședința obișnuită a soțului pârât sau

c) reședința obișnuită a soțului reclamant (sub condiția ca reclamantul de cetățenie cehă să fi locuit în România cel puțin un an imediat înaintea introducerii cererii sau, dacă reclamantul este cetățean român, sub condiția locuirii în România timp de șase luni imediat înaintea introducerii cererii) sau

d) reședința obișnuită a unuia dintre soți (în cazul unei cereri comune de divorț, adică în cazul divorțului întemeiat pe acordul părților, prevăzut de art. 613¹ Cod procedură civilă).

Noțiunea de *reședință obișnuită* nu este familiară judecătorilor români, obișnuiți doar cu noțiunile de *domiciliu* și de *reședință*, așa cum sunt acestea definite prin art. I pct. 10 și 13 din *Legea nr. 290/24 octombrie 2005 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 97/2005 privind evidența, domiciliul, reședința și actele de identitate ale cetățenilor români*. Și atunci cum trebuie interpretată noțiunea de *reședință obișnuită* de către judecătorul român? Potrivit doctrinei, noțiunea de *reședință obișnuită* este o noțiune juridică cu o calificare autonomă. Ea a fost inventată și folosită cu precădere în cadrul convențiilor internaționale încheiate sau alcătuite, după 1951, sub egida Conferinței de la Haga de Drept Internațional Privat. Prin utilizarea acestei noțiuni s-a dorit evitarea termenului de *domiciliu*, termen care, din pricina numeroaselor înțelegeri (diferite nu doar între state dar chiar și între ramurile

aceluiași sistem juridic), dă naștere unei multitudini de conflicte de calificare¹⁵ ce sunt de natură să compromită eficacitatea normelor conflictuale uniforme convenite prin tratatele adoptate sub egida Conferinței de la Haga¹⁶. În ciuda acestui rol atât de important, comisiile speciale însărcinate cu redactarea tratatelor Conferinței de la Haga au evitat să acorde o definiție legală acestei noțiuni, mulțumindu-se doar să sublinieze faptul că „reședința obișnuită semnifică o situație de fapt, opusă, astfel, <<domiciliului>>, care este un concept legal”. S-a încercat, astfel, să se lase instanțelor sarcina de a decide, pe baza circumstanțelor de fapt disponibile și a simțului comun, dacă o persoană își are reședința obișnuită într-un anumit stat sau nu¹⁷. Fiind o noțiune cu un conținut atât de fluid, în funcție de circumstanțele fiecărei spețe și de scopul normei care o folosește, reședința obișnuită a fost preluată de *Convenția Bruxelles II* din 1998 și în consecință și de *Regulamentul (CE) nr. 1347/2000* și de *Regulamentul (CE) nr. 2201/2003*. Fiind folosită de legislația comunitară, noțiunea de *reședință obișnuită* a atras atenția Curții de Justiție a Comunităților Europene. Aceasta a definit-o în mai multe rânduri drept „locul unde persoana interesată și-a fixat, cu intenția de a-i conferi un caracter stabil, centrul permanent sau obișnuit al intereselor sale”. Aceeași instanță recomandă ca pentru aflarea reședinței obișnuite să se țină seama de „toate elementele de fapt constitutive ale acesteia (ale reședinței –n.a.)”¹⁸. Prin urmare, pentru judecătorul român, reședința obișnuită a unei persoane fizice coincide, în majoritatea situațiilor, cu domiciliul acesteia (așa cum este definit el în dreptul românesc). Însă, în stabilirea situației reședinței obișnuite a unei persoane fizice, judecătorul român este obligat să dea prioritate elementelor de fapt și nu celor de drept (cum ar fi, spre exemplu, mențiunea domiciliului în actul de identitate, etc.).

Cererile reconvenționale (legate de litigiile privind divorțul sau anularea ori constatarea nulității căsătoriei, litigii care, potrivit normei sintetizate mai sus, sunt de competența instanțelor românești) vor fi judecate tot de instanțele române.

Instanțele românești sunt exclusiv competente să judece divorțurile și cererile de anulare sau de constatare a nulității căsătoriei doar în cazul prezentat mai sus la punctul 2 (cetățenie diferită, reședință obișnuită în România). În toate

¹⁵ Dintre aceste conflicte de calificare pe care le naște domiciliul, cel mai evident este cel dintre judecătorii din Marea Britanie și Irlanda și judecătorii din statele Europei continentale.

¹⁶ Bernard Audit, *Droit international privé*, Quatrième Édition, Economica, Paris, 2006, p. 129 și Mihail Vasile Jakotă, *Drept internațional privat*, vol. I, Editura Fundației Chemarea Iași, 1997, p. 225.

¹⁷ L.I. de Winter, *Nationality or Domicile? The present State of Affairs*. În *Recueil des Cours de L'Academie de droit international de La Haye*, Vol.128, 1969/III p. 428.

¹⁸ Allegria Borrás, *op. cit.*, paragraful 32, p. 12.

celelalte cazuri menționate, instanțele cehe pot deveni competente să judece aceste litigii prin voința și rapiditatea unuia dintre soți sau prin acordul soților. Situațiile de litispendență se vor rezolva potrivit dispozițiilor art. 19 paragrafele 1 și 3 din *Regulamentul (CE) nr. 2201/2003* (actul normativ care furnizează, în articolele 3 și 4, temeiurile de competență a instanțelor românești studiate mai sus).

Din cele de mai sus, observăm cât de mult a complicat integrarea țării noastre în Uniunea Europeană situația judecătorilor români sesizați cu acțiuni de divorț, de constatare sau de declarare a nulității căsătoriei dintre cetățeni cehi cu reședința obișnuită pe teritoriul României, sau dintre cetățeni români cu reședința obișnuită în Cehia, ori dintre un cetățean român și un cetățean ceh. Judecătorii sunt chemați să își stabilească competența conform normelor de competență din articolele 3 și 4 ale *Regulamentului (CE) nr. 2201/2003* (norme adaptate condițiilor specifice descrise în paragrafele art. 28 din *Tratatul dintre România și Republica Cehă privind asistența juridică în materie civilă*). Pentru a determina legea aplicabilă divorțului sau declarării nulității ori anulării căsătoriei, ei vor fi obligați să aplice normele conflictuale prevăzute de articolele 28 și 29 din tratatul de asistență juridică. Ar fi de dorit ca un nou regulament european să simplifice această situație prin introducerea unor reguli conflictuale uniforme la nivel european în materia divorțului și nulității căsătoriei, reguli care să abroge în totalitate articolele 28 și 29 din *Tratatul dintre România și Republica Cehă privind asistența juridică în materie civilă (București, 11 iulie 1994)*.

- Abstract -

After the accession of Romania to the European Union (on January 1, 2007), the Romanian judges have to use a more intricate method for solving cases of divorce or marriage annulment between spouses that are Czech citizens with habitual residence in Romania, or Romanian citizens with habitual residence in the Czech Republic, or a Czech citizen and a Romanian one. They have to establish their jurisdiction on the provisions of Article 3 and Article 4 of *Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000*. These new legal provisions repealed the international jurisdiction rules provided by Article 28 and Article 29 (that refers to Article 28, in this respect) of *the Treaty between Romania and the Czech Republic on Legal Assistance in Civil and Criminal Matters* (Bucharest, July 11, 1994), ratified by Romania by *Act no. 44 of May 27, 1994*. The provisions of Articles 3 and 4 of the regulation will suffer an adaptation to the specific requirements provided by the choice-of-law rules of the two paragraphs of Article 28 of the treaty, rules which are, still, in force. Thus, the conflicts of jurisdictions raised by such cases will be solved in the same manner used by Articles 28 of the treaty with one exception. When the spouses have different nationalities (one

has the Romanian nationality, the other, the Czech citizenship) but they are habitually resident in just one state (Romania or the Czech Republic), only the courts of the state where the spouses are habitually resident will have jurisdiction and not the courts of the both states (as it was provided in Article 28 paragraph 2 and, by reference, in Article 29 paragraph 2 of the treaty). In order to find out the substantial law that will govern the divorce or the claim for the marriage annulment, the Romanian judges will use the choice-of-law rules provided by Article 28 and Article 29 paragraph 1 of the above mentioned treaty.

The introduction of uniform choice-of-law rules regarding divorce and marriage annulment, by an E.U. regulation should lighten the Romanian judges' burden in such cases.